

PRZEWODNIK PO PODRĘCZNIKU

Numer i tytuł lekcji.
Większość lekcji składa się z dwóch rozdziałów.

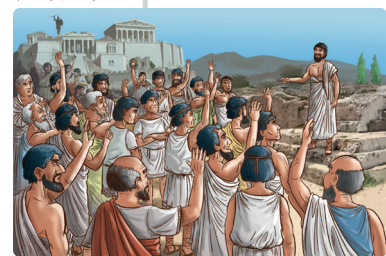
Numer i tytuł rozdziału.

Pytania wprowadzające, na które rozdział pomoże ci odpowiedzieć.

12.2 Pierwsza w świecie demokracja

Co roku wybierano gospodarza klasy, prawda? To znaczy, że w waszej klasie panuje demokracja. Czyli co? Kiedy i gdzie powstała? Czy dziś jest taka sama jak kiedyś? Przekonajmy się.

M1 Ateńscy obywatele głoszą na zgromadzeniu ludowym. W obradach brało udział kilka tysięcy obywateli (z 40 tysięcy uprawnionych). Ilustracja z XIX w.

90

Ilustracje, mapy i inne materiały są podpisane i oznaczone **M1**, **M2** i tak dalej.

Zadania oznaczone ● sprawdzają twoją wiedzę.
Zadania oznaczone ● zachęcają do wyciągania wniosków.

12 Ojczyzna demokracji

czasy prehistoryczne
1000 p.n.e.
1 tys.
476 p.n.e.
2000 n.e.
demokracja antyczna
STAROŻYTNOŚĆ

12.1 Jak żyli Ateńczycy 2500 lat temu?

Czy gdybyście się urodzili w starożytnych Atenach, chodzilibyście do szkoły? Jeśli tak, czego byście się w niej uczyli? A jeśli nie, to dlaczego nie? Spróbujmy.

M1 Grecja w V w. p.n.e.

1. Jak myślisz, czy Grek z Aten mógł szybko dotrzeć do Olimpii? A do Eleuz? Dlaczego?

2. Czym były starożytne greckie miasta-państwa?

3. Dlaczego w Grecji nie powstało jedno duże państwo?

LEGENDA
obszary zamieszkania
góry
tekstylne
morska

86

Miasta-państwa

Grecja to górny kraj na południu Europy. W starożytności powstała tam **cywilizacja grecka**. W górach ziemia nie nadaje się do uprawy, dlatego starożytni Grecy osiedlali się w dolinach i nad morzem. Tam mogli stać zboże, zbierać oliwkę i winogrona, hodować owce... Mieszkańcy też na licznych greckich wyspach. **M1** Grecy spotykali się rzadko. Drogi lądowe wiodły przez trudno dostępne góry. Latwiej było podróżować statkami żaglowymi, ale ścieżka była powolna. Dlatego Grecy nie utworzyli jednego państwa, tylko setki **miast-państw**. To było osobnym państwem, którego obszar zwykle obejmował jedno miasto z otaczającą go wyspą. Mimo podziału na miasta-państwa Grecy uważali się za jeden lud.

Oś czasu pokazuje, co i kiedy się działo.

Tytuły **podrozdziałów**, na które jest podzielony każdy rozdział.

Ważne słowa i daty są **pogrubione**.

Mapa historyczna pokazuje, co gdzie było lub się działo.

Doświadczenie edukacyjne

M4 Orkiestra górnicza prowadzi górników przez Lubin podczas obchodów Barbórki. Barbórka to tradycyjne święto górnicze obchodzone 4 grudnia, w Dniu Świętej Barbary, patronki górników.

Mój ulubiony zwyczaj to codzienna kąpiel pod prysznicem!

Podaj przykład zwyczaju, który już zanikł. Możesz wykorzystać **M3**.
Czym jest Barbórka? Kto i kiedy ją obchodzi? Wykorzystaj **M4**.
Wybierzcie obrzęd, zwyczaj lub potrawę z waszego regionu. Zbadajcie jego historię i teraźniejszość i przedstawcie w klasie.

49

Mała mapa pokazuje obszar mapy historycznej (czerwony prostokąt) na tle mapy Europy.

M1 odsyła do ilustracji lub mapy oznaczonej **M1**. Tak samo **M2**, **M3** i tak dalej.

Elementy ilustracji oznaczone **1**, **2**, **3** i tak dalej są wyjaśnione w podpisie.

Gwiazdka * odsyła do wyjaśnienia nowego pojęcia.

Morza Śródziemnego. Stworzyli **Imperium**, czyli ogromne państwo powstałe w wyniku podporządkowania sobie innych krajów.

Imperium Rzymskie, zwane też Rzymem (tak jak miasto), było potężniejszym mocarstwem starożytności. **M1**

Co to jest imperium?
Jak powstało Imperium Rzymskie?

Armia rzymska

Rzymianie dokonali podbojów dzięki znakomitej armii. Główną ona nad przeciwnikami sposobem walki, uzbrojeniem, doskonałą organizacją i użyciem machin oblężniczych (zobacz s. 100).

W bitwie Rzymianie najpierw rzucali w przeciwników oszczepami, które wbiły się w tarcze i czyniły je bezużytecznymi. **M2** Potem walczyli mieczami. Zawsze starali się utrzymać zwarty szereg bojowy.

M3 Rekonstrukcja sztyku żołnierza, stosowanego przez armię rzymską. Rzymianie znali wiele różnych sztyków bojowych. Wymagali one od żołnierzy żelaznej dyscypliny, ale dawały znaczną przewagę nad przeciwnikami.

W jaki sposób walczyli Rzymianie? Wykorzystaj **M1** i **M3**.
a) ataku, b) obrony.

Jak myślisz, co dawało armii rzymskiej przewagę nad przeciwnikami? Wykorzystaj **M2** i **M3**.

M2 Dwaj mężczyźni w strojach rzymskich żołnierzy.

1. **Oszczep**. Po przebiegu tarczy zagnął się i nie dało się go wyciągnąć.
2. **Hełm**. Chronił głowę, policzki i kark żołnierza.
3. **Pancerz**. Chronił tułów i ramiona żołnierza.
4. **Pas**. Służył do zawieszania miecza. Rzymiński metalowy guzik zapewniał dodatkową ochronę.
5. **Krótki miecz**. Służył do szybkich pchnięć, przed którymi trudno było się bronić.
6. **Szytlet**. Ciepły długi rękaw.
7. **Tunika**. To jest długi kocał bez rękawów. Żołnierz nosił ją pod pancerzem.
8. **Tarcza**. Długa wysoka, drewno-żelazna tarcza, którą walczył się z nią ciosy broni przeciwników.
9. **Sandaly**.

* sztyk bojowy – ustawienie żołnierzy w czasie walki

105

Infografika pokazuje życie w przeszłości albo wpływ przeszłości na teraźniejszość.

Warto zapamiętać to najważniejsze informacje z kilku ostatnich lekcji.

Infografika Czym był Nil dla Egiptu?

Nil nie tylko nawadniał pola. Był też drogą wodną łączącą cały kraj. Starożytni Egipcjanie woleli podróżować rzeką, zamiast przełazić się przez piaszczyste pustynie.

4) Praca na polu. Egipcjanie uprawiali pszenicę i jęczmień.

5) Kanaly nawadniające pola.

6) Grabowce w kształcie piramid. Żeby je zbudować, Egipcjanie transportowali Nilem kamienie bloki z kamieniołomów.

7) Łódź transportująca kamienne bloki.

1) Łódki z trzciny. Taką łódkę miała prawie każda rodzina. Z łodek Egipcjanie łowili ryby i sycia.

2) Domy z suszonych cegieł, drewna, trzciny i łoci palmowych. Egipcjanie nie raz spali na dachu!

3) Statek handlowy. Kabina i żagiel były wykonane z trzciny, a kadłub – z drewna.

8) Do czego i w jaki sposób starożytni Egipcjanie wykorzystywali Nil?

Warto zapamiętać

1

1. Historia i zmiany

1.1. Co to jest historia?

Słowo „historia” ma dwa znaczenia: 1) nauka o życiu ludzi w przeszłości, 2) opowieść o przeszłości.

1.2. Co się zmienia?

Wszystko, co istnieje, z biegiem czasu się zmienia. Jedne zmiany są naturalne, drugie wynikają z działalności człowieka. Niektóre zmiany zachodzą szybko, a inne – powoli.

2

2. Kiedy to było?

2.1. O mierzeniu czasu

Data to oznaczenie roku, a czasem też miesiąca i dnia jakiegoś wydarzenia. Dany porządek wydarzeń w czasie, to znaczy określili ich kolejność. Uporządkowanie wydarzeń w czasie jest potrzebne do wyliczenia prawidłowych wniosków z przeszłości.

2.2. Jak mierzymy czas?

W Polsce i wielu krajach świata mierzymy czas od narodzenia Jezusa Chrystusa, czyli od 1 roku naszej ery, w skrócie – 1 r. n.e. Latą przed narodzeniem Chrystusa to lata przed naszą erą, w skrócie p.n.e. Liczymy je od końca. Roku 0 nie było. Po 1 roku p.n.e. był od razu 1 rok n.e. Wiekami albo stuleciami nazywamy pełne 100 lat. Na przykład II (drugi) wiek trwał od 101 r. do 200 r. Wieki zapisujemy cyframi rzymskimi, na przykład II wiek, w skrócie – II w. Pełne tysiąc lat to tysiąclecie. Kalendarz to: 1) system odmierzania lat, miesięcy, tygodni i dni, 2) spis dni, tygodni i miesięcy całego roku.

Numer lekcji.

Sprawdź się to zadania powtórzeniowe.

Badam przeszłość uczę, jak poznać dawny świat i zrozumieć dzisiejszy.

Tytuł zapowiada, o czym będzie mowa.

Zadanie dla badacza przeszłości.

Instrukcja pokazuje krok po kroku, jak wykonać zadanie.

Sprawdź się

Zadanie 1

Wyjaśnij pojęcia: historia, data, wiek, tysiąclecie, mapa, legenda mapy, źródło historyczne.

Zadanie 2

Owek, które z materiałów są źródłami historycznymi, a które – nie. Uzasadnij każdą swoją ocenę.

1) Łódka we francuskiej szkole. Rysunek z XIX w. (s. 12).

2) Telegraf z XIX w. (s. 14).

3) Oś czasu. Rysunek z XXI w. (s. 19).

4) Kralów w XI w. Rysunek z XXI w. (s. 20).

5) Kralów w XV w. Rysunek z XV w. (s. 20).

7) Tekst źródłowy z XIX w. (s. 26).

Wskazówka: Przypomnij sobie, co to jest źródło historyczne (s. 24). Potem sprawdź, które materiały pasują do tej definicji, a które – nie.

Zadanie 3

W nawiasach są podane lata urodzenia i śmierci znanych osób z przeszłości. Określ, w którym wieku lub w których wiekach żyła każda z tych osób.

1) Rzymski władca Juliusz Cezar (100 p.n.e. – 44 p.n.e.).

2) Król Polski Władysław Jagiełło (około 1362–1434).

3) Chłopiec z portretu Młot – Ksawery Działowski (1756–1819).

Badam przeszłość!

Podobieństwo i różnica

Co w przeszłości wyglądało podobnie jak w naszych czasach, a co – zupełnie inaczej? Żeby to ustalić, porównasz dawny widok danego miejsca z jego dzisiejszym widokiem. Wyjstymy na przykładzie zadania 1, jak to zrobić.

Zadanie 1

Znajdź podobieństwa i różnice między widokiem centrum Warszawy w 1778 r. M1 a dzisiejszym widokiem tego samego miejsca M2.

To zadanie wykonasz w czterech krokach. Każdy krok składa się z pytania i odpowiedzi.

M1 Obraz z 1778 r. przedstawiający Kościół Świętego Krzyża przy ulicy Krakowskiej Przedmieście w Warszawie.

M2 Zdjęcie Krakowskiego Przedmieścia w Warszawie w 2011 r.

Krok	Pytanie	Odpowiedź
1.	Jakiego typu ilustrację porównasz? Na przykład obraz czy zdjęcie, rysunek.	Porównasz obraz M1 ze zdjęciem M2.
2.	Kiedy powstały te ilustracje i co przedstawiają?	Obraz został namalowany w 1778 r. i przedstawia Kościół Świętego Krzyża w Warszawie. Zdjęcie ukazuje to samo miejsce w 2011 r.
3.	Jakie podobieństwa dostrzeżesz? Na przykład w wyglądzie ulic, rodzajach budynków, kolorach budynków, zajęciach ludzi.	Na obu ilustracjach: 1. Widok szerokiej ulicy Krakowskie Przedmieście, wzdłuż której po obu stronach stoją domy, a po lewej stoi kościół. 2. Kościół ma ten sam kształt i podobne kolory. 3. Po ulicy chodzą ludzie.
4.	Jakie widzisz różnice? Na przykład w wyglądzie ulic, rodzajach budynków, typach pojazdów, strojach i zajęciach ludzi.	1. Różne w M1 i M2 są kształty i kolory budynków, stroje ludzi. 2. W M1 na końcu ulicy stoi dom, w M2 go nie ma. 3. W M2 ulica jest pokryta asfaltem i kamiennymi płytami, w M1 nie ma utwardzonej nawierzchni. 4. W M1 widoczny karwan, w M2 – autobus.

Teraz ty!

Zadanie 2

Znajdź podobieństwa i różnice między widokiem Bramy Wyrzyńskiej w Gdańsku około 1790 r. M3 a dzisiejszym widokiem tego samego miejsca M4. Wykorzystaj cztery kroki z zadania 1.

M3 Brama Wyrzyńska w Gdańsku. Przed nią jest most nad fosą miejską, za nią – Wieża Wąpienna. Obraz z około 1790 r.

M4 Widok Bramy Wyrzyńskiej i Wązi Wąpiennej w Gdańsku w 2022 r.

* fosa miejska – głęboki rów wypolniony wodą, który otaczał mury miasta i utrudniał wrogom atak.

Teraz ty! to zadanie dla ciebie. Poczuj się jak badacz przeszłości!